

คำเรียกผีภาษาล้านนา: การดำรงอยู่และโลกทัศน์ของชาวล้านนา

ศรวุฑ หล่อดี*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ประเทศไทย

Lanna Spirit Terms: Existence and Lanna Worldviews

Sarawut Lordee

Faculty of Liberal Arts, University of Phayao, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 20 June 2020

Revised 5 September 2020

Accepted 9 September 2020

คำสำคัญ

คำเรียกผี

ภาษาล้านนา

การดำรงอยู่

โลกทัศน์

ภาคเหนือ

Keywords:

Spirit Terms

Lanna Language

Existence

Worldview

Northern

บทคัดย่อ

คำเรียกผีเป็นส่วนหนึ่งของภาษาที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคนได้ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา และโลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกผีภาษาล้านนา งานวิจัยเก็บข้อมูลคำเรียกผีภาษาล้านนาจากวิทยานิพนธ์และหนังสือช่วง พ.ศ. 2539-2561 พบคำเรียกผี จำนวน 81 คำ จากนั้นสร้างแบบสอบถามและแบบบันทึกข้อมูล เพื่อสอบถามบุคลากรในสำนักงานวัฒนธรรม 8 จังหวัดภาคเหนือทางไปรษณีย์พื้นที่ละ 1 คน และสัมภาษณ์ชาวล้านนาในพื้นที่ดังกล่าวพื้นที่ละ 1 คน รวมทั้งหมด 16 คน หลังจากเก็บข้อมูลจึงวิเคราะห์ลักษณะการดำรงอยู่ของคำเรียกผี และโลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกผีเพื่อพิสูจน์แนวคิดสมมติฐานชาเพียร์-วอร์ฟ ผลการวิจัยพบว่า คำเรียกผีภาษาล้านนามีการดำรงอยู่ 5 ลักษณะ คือ เรื่องเล่า ประเพณี พิธีกรรม การทำนาย และการเล่น แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีที่มี 1 ลักษณะ ซึ่งเป็นกลุ่มที่พบมากที่สุด และ 2) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีที่มีหลายลักษณะรวมกัน นอกจากนี้โลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกผียังสอดคล้องกับแนวคิดสมมติฐานชาเพียร์-วอร์ฟอีกด้วย เนื่องจากคำเรียกผีเป็นภาษาที่ชาวล้านนากำหนดขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นความคิดและการมองโลกของชาวล้านนาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและสิ่งที่อยู่รอบตัว แบ่งเป็น 6 ด้าน ได้แก่ 1) ผีกับศาสนา 2) ผีกับสถานภาพบุคคล 3) ผีกับสถานที่ 4) ผีกับอาชีพ 5) ผีกับเครื่องใช้ และ 6) ผีกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นความเชื่อที่พบมากที่สุด

* Corresponding author

E-mail address:

sarawut_lordee@hotmail.co.th

Abstract

Spirit terms are part of the language that shows the culture of each group of people. This article aims to analyze the existence of Lanna spirit terms and the Lanna worldviews reflected from Lanna spirit terms. The data was collected from theses and books between 1996 and 2018 and the result shows that there were 81 spirit terms. Then, the researcher created a questionnaire and a data recording form to acquire the information from the cultural office personnel of 8 northern provinces by post, 1 person per area, and the researcher interviewed 1 Lanna person in that area, for a total of 16 people. The data exhibited the existence and the worldviews reflected in Lanna spirit terms to support the hypothesis of Sapir-Whorf. The research result showed that the existence of Lanna spirit terms appeared in five contexts: stories, traditions, rituals, predictions, and plays. The terms were divided into two groups: 1) the existence of spirit terms with one characteristic which was the most common group found; and 2) the existence of spirit terms with multiple characteristics. In addition, the Lanna worldviews reflected from the spirit terms are in line with the Sapir-Whorf Hypothesis because the spirit terms were created by Lanna people which reflects the thought and perspective of Lanna people about the belief in spirits that is related to the way of life and the things around them. The topic was divided into six aspects : 1) spirit and religion, 2) spirit and personal status, 3) spirit and place, 4) spirit and occupation, 5) spirit and appliances, and 6) spirit and nature, the most common belief.

1. บทนำ

คำเรียกผีเป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผีหรือสิ่งที่คนเชื่อว่าเป็นสภาพลัทธิ ไม่มีตัวตน แต่อาจปรากฏให้เห็นเหมือนมีตัวตนในลักษณะต่าง ๆ และอาจให้คุณหรือโทษแก่คนได้ ความเชื่อเรื่องผีจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของกลุ่มคนทุกวัฒนธรรม โดยถ่ายทอดในลักษณะการเล่าสืบทอดกันมา หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

พื้นที่ทางตอนเหนือของประเทศไทยเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านนา มีคนไทยวนอาศัยอยู่และใช้ภาษาไทยวนสื่อสารกันในกลุ่ม ภาษาไทยวนจัดอยู่ในตระกูลภาษาไท-กะได (Tai-Kadai) เป็นภาษาถิ่นตระกูลไทในกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ ภาษาดังกล่าวเรียกได้หลายชื่อ คือ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาคำเมือง หรือภาษาล้านนา ปัจจุบันภาษาล้านนาเป็นภาษาที่ใช้พูดใน 8 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน และบางอำเภอในจังหวัดตาก สุโขทัย อุตรดิตถ์ สระบุรี ราชบุรี นครปฐม กาญจนบุรี ลพบุรี นครราชสีมา นอกจากนี้ยังพบคนไทยวนอาศัยอยู่นอกประเทศไทยในแขวงไชยะบุรีที่เมืองเชียงฮ่อน แขวงบ่อแก้ว แขวงหลวงพระบางที่เมืองเชียงเงิน และแขวงหลวงน้ำทาของประเทศลาว รวมทั้งเมืองเมียวดีของประเทศพม่า (สิริวรรณพิชา ธนจิราวัฒน์ และสมทรง บุรุษพัฒน์, 2562, น. 81)

หากกล่าวถึงคนไทยวนหรือคนล้านนาใน 8 จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทยแล้ว คนกลุ่มนี้จะมี ความเชื่อเรื่องผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่ใช้ยึดเหนี่ยวจิตใจมาตั้งแต่บรรพบุรุษ อาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องผีมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของคนล้านนาและดำรงอยู่ในสังคมล้านนาจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งความเชื่อเรื่องผียังได้สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ (Worldview) เกี่ยวกับผีของคนล้านนาและคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่ผ่านมา พบเพียงการศึกษาการดำรงอยู่หรือการคงอยู่ของผีหรือคำเรียกผีภาษาล้านนาในลักษณะของเรื่องเล่า พิธีกรรม และกฎระเบียบของสังคมเท่านั้น ดังเห็นได้จากเรื่องเล่าผีปู่แสะย่าแสะ พิธีบูชาเสาอินทขิลหรือเสาหลักเมืองเชียงใหม่ พิธีทำบุญเมืองและสืบชะตาเมืองเชียงใหม่ พิธีเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะซึ่งเป็นผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ (ธนนท์ เศรษฐพันธ์, 2536; พิมพ์นภัส จินดาวงศ์, 2554; อาสา คำภา, 2555) รวมถึงการเซ่นสังเวยผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อเมือง ผีขุนน้ำ ฯลฯ ด้วยสัตว์และอาหาร เพื่อให้ผีปกป้องคุ้มครองและบันดาลความอุดมสมบูรณ์แก่คนในสังคม (สนั่น ธรรมธิ, 2557; ผณิตรา ธีรานนท์, 2558) นอกจากนี้การดำรงอยู่ของคำเรียกผียังแสดงออกมาในลักษณะกฎระเบียบของสังคม โดยเฉพาะการควบคุมพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิง เช่น การละเมิดพรหมจรรย์ การถูกเนื้อต้องตัว การเกี่ยวพาราสีผู้ชายที่ไม่ใช่สามีของตนถือว่าเป็นการผิดผี ผีปู่ย่าหรือผีบรรพบุรุษจะลงโทษให้เกิดอาเพศและเกิดการ

เจ็บป่วย ต้องมีการประกอบพิธีเซ่นไหว้ขอมาและเสียค่าปรับไหมหรือเสียผี (สุรพล ดำริห์กุล, 2542) เป็นต้น

สำหรับการศึกษาโลกทัศน์เป็นการศึกษาการมองโลกหรือสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยศึกษาได้จากภาษาของกลุ่มคนนั้น เนื่องจากภาษาเป็นสิ่งที่มียุทธพลต่อความคิดของคนต่งงานวิจัยของ ปญญา บุญมาเลิศ (2554) และมนสิการ เสงสุวรรณ (2557) ที่ศึกษาโลกทัศน์ของคนที่ย้ายถิ่นจากคำเรียกผี การศึกษาดังกล่าวศึกษาจากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือและภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยถือว่าคำเรียกผีเป็นตัวแทนทางภาษาของกลุ่มคนภาคเหนือและกลุ่มคนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พบว่า ทั้งสองกลุ่มคนเชื่อว่า ผีมีอยู่จริง เป็นสิ่งน่ากลัวและมีนิสัยทั้งดีและร้าย ผีต้องการอาหารและที่อยู่ มีการเวียนว่ายตายเกิด มีอำนาจให้คุณและโทษแก่คน และมีบทบาทหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมคนในสังคมให้อยู่ในกฎระเบียบ

เอกสารและงานวิจัยข้างต้นเป็นการศึกษาการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนาเฉพาะบางพื้นที่ ทำให้ไม่เห็นภาพรวมการดำรงอยู่ของคำเรียกผีในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ส่วนการศึกษาโลกทัศน์ของคนที่ย้ายถิ่นจากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายหรืออรรถลักษณะของคำเรียกผี เป็นการวิเคราะห์โลกทัศน์จากข้อมูลที่จำกัด ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนาจากข้อมูลในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน เพื่อให้เห็นลักษณะการดำรงอยู่ของคำเรียกผีพื้นที่ดังกล่าวในสภาพสังคมปัจจุบัน และวิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวล้านนาที่ย้ายถิ่นจากคำเรียกผีภาษาล้านนา โดยใช้แนวคิดสมมติฐานซาเพียร์-วอร์ฟ (Sapir, 1949; Whorf, 1956) เพื่อให้เห็นความคิดและการมองโลกของชาวล้านนาชัดเจนยิ่งขึ้น การวิเคราะห์สองประเด็นข้างต้นจะทำให้เกิดความเข้าใจวัฒนธรรมของชาวล้านนา และผลการวิจัยยังเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับล้านนาเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ หรือใช้บูรณาการกับองค์ความรู้ด้านอื่น เพื่ออนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมล้านนาได้อีกทางหนึ่งด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 วิเคราะห์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา

2.2 วิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวล้านนาที่ย้ายถิ่นจากคำเรียกผีภาษาล้านนา

3. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวคิดที่ใช้วิเคราะห์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา

การวิเคราะห์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา พิจารณาจากคำอธิบายลักษณะการดำรงอยู่ของคำเรียกผี 5 ลักษณะของ มัลลิกา คณานุรักษ์ (2550, น. 52) สุกัญญา สุขฉายา (2556, น. 25, 30) และกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2559, น. 2) สรุปได้ดังนี้

เรื่องเล่า หมายถึง เรื่องราวเกี่ยวกับผีที่พูดต่อกันมา เช่น นิทานผี ลักษณะของผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ประเพณี หมายถึง สิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับผี

พิธีกรรม หมายถึง การบูชาผี การเซ่นสรวงผี การเลี้ยงผี การไล่ผี การขอขมาผี และการขอความช่วยเหลือจากผี ประกอบด้วย เครื่องประกอบพิธี ขั้นตอนในการประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธี บทสวดหรือบทกล่าวในพิธี ช่วงเวลาในการประกอบพิธี เป็นต้น

การทำนาย หมายถึง การใช้ผีเพื่อคาดการณ์เหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้ว และเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นเบื้องหน้า

การเล่น หมายถึง การนำเอาผีมาเล่นหรือแสดงในลักษณะต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน

3.2 แนวคิดที่ใช้วิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกผีภาษาล้านนา

การวิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกผีภาษาล้านนา ใช้แนวคิดสมมติฐานซาเพียร์-วอร์ฟ (Sapir-Whorf Hypothesis) Sapir (1949) ได้กล่าวถึงภาษาและการมองโลกสรุปได้ว่า

...มนุษย์ตกอยู่ภายใต้ความเมตตากรุณาของภาษาที่ตนพูด ซึ่งได้กลายมาเป็นสื่อการแสดงออกในสังคมของเขา ...ภาษาที่ชนแต่ละกลุ่มใช้เป็นประจำนั่นเองเป็นผู้สร้างโลกที่แท้จริงขึ้น โดยชนกลุ่มนั้น ๆ ไม่รู้สึกตัว เราเห็น เราได้ยิน และรับรู้ประสบการณ์อื่น ๆ อย่างที่เป็นอยู่ เพราะภาษาที่ชุมชนเราใช้อยู่จนเป็นนิสัย กำหนดและเลือกตีความหมายของประสบการณ์เหล่านั้นให้เรา ...ความคิดของคนเรามักจะเป็นไปตามความหมายของภาษา

คำกล่าวข้างต้นทำให้เห็นว่า โลกทัศน์เป็นสิ่งที่ทำให้คนในสังคมนั้นมองเห็นตัวเอง และมองเห็นความสัมพันธ์ของตัวเองกับโลกรอบตัวผ่านภาษาที่ตนใช้อยู่ นอกจากนี้ Sapir (1949) และ Whorf (1956) ได้กล่าวว่า

...ภาษาเป็นตัวกำหนดความคิด ภาษาเป็นผู้นำทางไปสู่ความเป็นจริงของสังคม และมีอำนาจควบคุมความคิดของเราทั้งหมดเกี่ยวกับปัญหาและกระบวนการทางสังคม นอกจากนี้ภาษายังเป็นตัวกำหนดหรือมีอิทธิพลต่อความคิดและการมองโลกของแต่ละบุคคล ผู้ที่พูดภาษาต่างกันมากจะมองโลกต่างกันมากด้วย และผู้ที่รู้หลายภาษาย่อมมีความเป็นกลางในความคิดและการมองโลกมากกว่าคนที่รู้ภาษาเดียว...

แนวคิดสมมติฐานซาเพียร์-วอร์ฟ เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับภาษาและความคิด โดยเชื่อว่า ภาษามีความสัมพันธ์กับความคิด (จรัลวิไล จรูญโรจน์, 2559, น. 140) กล่าวคือ ภาษาสามารถกำหนดหรือมีอิทธิพลต่อระบบคิดและการมองโลกของคน ดังนั้นการศึกษาภาษาของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะช่วยให้ผู้ที่ศึกษาเข้าใจว่า ผู้ใช้ภาษานั้น ๆ มองสังคมนรอบตัวเขาอย่างไร

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวิธีดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน

4.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

4.1.1 ข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลคำเรียกผีภาษาล้านนาที่ปรากฏในเอกสารประเภทวิทยานิพนธ์และหนังสือช่วง พ.ศ. 2539-2561 ดังนี้

ตารางที่ 1

เอกสารที่ใช้เก็บข้อมูลคำเรียกผีภาษาล้านนา

ประเภทเอกสารและชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์)
1. เอกสารประเภทวิทยานิพนธ์	
1.1 การศึกษาบทบาทของผีในนิทานพื้นบ้านล้านนา	ศุภลักษณ์ ปัญโญ (2551, น. 202-305)
1.2 คำเรียกผีและความเชื่อเรื่องผีในภาษาไทยถิ่นเหนือในหมู่บ้านป่าเส้าหลวง ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่	ปริญญญา บุญมาเลิศ (2554, น. 9)

ประเภทเอกสารและชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์)
2. เอกสารประเภทหนังสือ	
2.1 พจนานุกรม	
2.1.1 พจนานุกรมศัพท์ล้านนา เฉพาะคำที่ปรากฏในใบลาน	อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ (2539)
2.1.2 พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง	อุดม รุ่งเรืองศรี (2547)
2.1.3 พจนานุกรมภาษาล้านนา	ยุพิน เข้มมุกด์ และคณะ (2550)
2.1.4 พจนานุกรมยวนล้านนา-ไทยปริวรรต	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย (2555)
2.1.5 พจนานุกรมภาษาล้านนา-ไทย ปริวรรต (อักษร ก ถึง อักษร ฮ) ฉบับรวมเล่ม	พระครูวิมลศิลปกิจ (2561)
2.2 สารานุกรม	
สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 1-15	มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคาร ไทยพาณิชย์ (2542)
2.3 หนังสือทั่วไป	
2.3.1 ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม	สุพล ดำริห์กุล (2542, น. 119-148)
2.3.2 วิถีล้านนา	วิถี พานิชพันธ์ (2548, น. 17-22)
2.3.3 ร้อยเรื่องล้านนา	ไพโรจน์ สาสีรัตน์ (2549, น. 53-71)
2.3.4 ร้อยสาระ สรรพล้านนาคดี เล่ม 4	สนั่น ธรรมธิ (2557, น. 58-60)
2.3.5 พะเยาศึกษา	ผดุงนทรา ธีรานนท์ (2558, น. 71-72)
2.3.6 เล่าเรื่องผีล้านนา	มาลา คำจันทร์ (2559)
2.3.7 ผีในความเชื่อล้านนา	สนั่น ธรรมธิ (2559)

4.1.2 ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูล และผู้ให้สัมภาษณ์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา ดังนี้

1) ผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้สัมภาษณ์ต้องพูดภาษาล้านนาเป็นภาษาแม่ และสื่อสารด้วยภาษาล้านนาในชีวิตประจำวัน

2) ผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้สัมภาษณ์ต้องมีภูมิลำเนาอยู่ใน 8 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน

3) ผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นบุคลากรในสำนักงานวัฒนธรรม 8 จังหวัดภาคเหนือ ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ต้องเป็นคนล้านนาที่อาศัยอยู่นอกอำเภอเมืองที่มีความรู้ที่สามารถบอกการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนาได้

จากเกณฑ์คุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้สัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกและแบ่งพื้นที่เก็บข้อมูลการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนาเป็น 2 พื้นที่

1) พื้นที่ในอำเภอเมือง ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรม 8 จังหวัดภาคเหนือ คือ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน เนื่องจาก

สำนักงานวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในระดับจังหวัดของกระทรวงวัฒนธรรม มีหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมงานด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนั้น จึงเป็นสถานที่ที่มีนักวิชาการให้ข้อมูลการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนาได้

2) พื้นที่นอกอำเภอเมือง พิจารณาจากพื้นที่ที่มีคนล้านนาอาศัยอยู่ เป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่นั้น ทั้งนี้ อำเภอที่อยู่นอกพื้นที่อำเภอเมือง 8 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา ดำเนินการหลังจากการเก็บข้อมูลคำเรียกผีจากเอกสาร เมื่อได้คำเรียกผีภาษาล้านนาจึงนำมาสร้างเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลการดำรงอยู่ของคำเรียกผี 2 ชุด ได้แก่

1) แบบสอบถามการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา เป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลจากบุคลากรในสำนักงานวัฒนธรรม 8 จังหวัดภาคเหนือโดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์พื้นที่ละ 1 คน

2) แบบบันทึกข้อมูลการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา เป็นเครื่องมือที่ใช้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้มีความรู้ที่สามารถบอกการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนาได้ ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่นอกพื้นที่อำเภอเมือง 8 จังหวัดภาคเหนือโดยเก็บข้อมูลพื้นที่ละ 1 คน

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.3.1 การเก็บข้อมูลคำเรียกผีภาษาล้านนาจากเอกสาร เป็นการเก็บข้อมูลคำเรียกผีจากเอกสารประเภทวิทยานิพนธ์และหนังสือ (ตารางที่ 1) ตามเกณฑ์การคัดเลือกคำเรียกผีภาษาล้านนา ดังนี้

1) คำเรียกผีภาษาล้านนาต้องมีคำว่า “ผี” อยู่ข้างหน้า

2) คำเรียกผีภาษาล้านนาต้องมีลักษณะตามคำนิยามของคำเรียกผี คือ “คำที่ใช้เรียกชื่อผีหรือสิ่งที่คนเชื่อว่าเป็นสภาพลัทธิกลับ ไม่มีตัวตน แต่อาจปรากฏให้เห็นเหมือนมีตัวตนในลักษณะต่าง ๆ และอาจให้คุณหรือโทษแก่คนได้” เมื่อพิจารณาคำเรียกผีจากเอกสารประเภทวิทยานิพนธ์และหนังสือ (ตารางที่ 1) ตามเกณฑ์ 2 ข้อข้างต้น พบคำเรียกผีภาษาล้านนาที่ใช้เป็นข้อมูลในการวิจัย จำนวน 81 คำ ข้อมูลส่วนนี้ใช้วิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อน

จากคำเรียกผีภาษาล้านนา และใช้สร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา

4.3.2 การเก็บข้อมูลการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนาจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการดำรงอยู่ของคำเรียกผี จากแบบสอบถามสำนักงานวัฒนธรรม 8 จังหวัดภาคเหนือที่ส่งข้อมูลกลับมาให้ผู้วิจัยทางไปรษณีย์ สำหรับการเก็บข้อมูลการดำรงอยู่ของคำเรียกผีจากการสัมภาษณ์ เป็นการลงพื้นที่สัมภาษณ์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีจากผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่นอกพื้นที่อำเภอเมือง 8 จังหวัดภาคเหนือ เมื่อเก็บข้อมูลครบทั้งหมดจึงนำไปวิเคราะห์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.4.1 การวิเคราะห์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา เป็นการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นการทำให้คำที่ใช้เรียกชื่อผีคงอยู่ใน 8 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน ผู้วิจัยได้สรุปและเรียบเรียงข้อมูลคำเรียกผีภาษาล้านนาจากข้อมูลในแบบสอบถามของสำนักงานวัฒนธรรม ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน 8 จังหวัดภาคเหนือ และข้อมูลจากเอกสารประเภทวิทยานิพนธ์และหนังสือ (ตารางที่ 1) จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา ตามคำอธิบายลักษณะการดำรงอยู่ของคำเรียกผี 5 ลักษณะในข้อ 3.1 คือ เรื่องเล่า ประเพณี พิธีกรรม การทำนาย และการเล่น ที่ปรากฏเด่นชัดที่สุดในข้อมูล และจัดกลุ่มคำเรียกผีที่มีลักษณะการดำรงอยู่เหมือนกันไว้กลุ่มเดียวกัน

4.4.2 การวิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกผีภาษาล้านนา วิเคราะห์ตามแนวคิดสมมติฐานซาเพียร์-วอร์ฟ ในข้อ 3.2 ที่เชื่อว่า ภาษามีส่วนกำหนดระบบคิดของคน การศึกษาภาษาของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะช่วยให้เข้าใจสังคมรอบตัวของกลุ่มคนที่ศึกษา เพื่อพิสูจน์แนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์คำเรียกผีภาษาล้านนาซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของภาษาที่สามารถทำให้เห็นโลกทัศน์หรือการมองโลกของชาวล้านนา เนื่องจากคำที่ถูกกำหนดหรือปรากฏอยู่ในคำเรียกผี เป็นหลักฐานอ้างอิงสิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวล้านนา

4.5 การเสนอผลการวิจัย

การวิเคราะห์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา และโลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกผีภาษาล้านนา เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา และโลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกผีภาษาล้านนา มีดังนี้

5.1 การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลคำเรียกผีภาษาล้านนา จำนวน 81 คำ พบการดำรงอยู่ของคำเรียกผี 5 ลักษณะ คือ เรื่องเล่า ประเพณี พิธีกรรม การทำนาย และการเล่น ทั้งนี้การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ การดำรงอยู่ของคำเรียกผีที่มี 1 ลักษณะ และการดำรงอยู่ของคำเรียกผีที่มีหลายลักษณะรวมกัน มีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 การดำรงอยู่ของคำเรียกผีที่มี 1 ลักษณะ

การดำรงอยู่ของคำเรียกผีที่มี 1 ลักษณะ พบทั้งหมด 53 คำ แบ่งเป็น 2 แบบ

1) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบเรื่องเล่า ชาวล้านนาทำให้คำที่ใช้เรียกชื่อผีคงอยู่ใน 8 จังหวัดภาคเหนือโดยแสดงออกมาในลักษณะของเรื่องเล่า คือ เรื่องราวที่พูดต่อกันมาเกี่ยวกับลักษณะของผี พบ 26 คำ (49.06 %) ได้แก่ ผีกองกอย ผีค่างพอน ผีเอือก ผีชะแคร่ ผีดอน ผีตามอย ผีตายพราย ผีตาวอด ผีน้ำ ผีปกกะโหล่ง ผีเปรต ผีโพรง ผีโพรงดง ผีฟ้า ผีม้าบ้อง ผีวัง ผีสองนาง ผีสือ ผีเสื่อ ผีเสื่อคว้น ผีเสื่อน้ำ ผีเสื่อหนอง ผีเสื่อห้วย ผีหัวไฟ ผีอารักษ์ และผีอี่ค้อย ดังตัวอย่าง

ผีเอือก เป็นผีที่อยู่ในน้ำมีลักษณะเหมือนงูมีหางอน มักปรากฏให้เห็นเมื่อเกิดฝนตกน้ำนอง โดยจะเห็นเป็นหงอนพ่นน้ำ (สอบถามและสัมภาษณ์, สรุปรจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์, 2561)

ผีโพรง เป็นผีที่สิงอยู่ในร่างคนที่เป็นผู้ชาย มักออกหากินตอนกลางคืนหรือตอนฝนตก ก่อนออกจากบ้านจะเอาหมอน ผ้าห่ม มาวางไว้แทนตนเอง แล้วค่อยออกหากินเมื่อกลางคืนของเขียด กบ ปลา เลือด เป็นต้น เวลาออกหากินจะมีแสงสีแดงที่จุมูกสำหรับส่องหาของกิน การเป็นผีโพรงสามารถสืบทอดได้ด้วยการถ่มน้ำลายรดหน้าหรือกินน้ำลายของผีโพรง (สอบถามและสัมภาษณ์, สรุปรจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์, 2561)

ผีสองนาง เป็นผีผู้หญิงสองตนที่อยู่ในต้นไม้ใหญ่ซึ่งแตกเป็นสองลำต้นคู่กันจากพื้นดิน ผีชนิดนี้มักจะกุมเอาผู้ชายไปเป็นสามีหรือมีความสัมพันธ์ด้วย (สอบถามและสัมภาษณ์, สรุปรจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์, 2561)

ผีหัวไฟ เป็นผีที่อยู่และหากินตามชายป่า มีดวงไฟลูกจากจุมูกหรือมีสะเก็ดไฟร่วงพรูจากไฟดวงใหญ่ บางครั้งดวงไฟจะแยกเป็นสองดวงลอยฉวัดเฉวียนแล้ว

กลับมารวมกันใหม่ (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542, น. 4104-4105)

2) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบพิธีกรรม เป็นการบูชาผี การเซ่นสังเวยผี การเลี้ยงผี การไล่ผี การขอขมาผี การขอความช่วยเหลือจากผี พิธีกรรมดังกล่าวมักพบเครื่องประกอบพิธี ขั้นตอนในการประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธี บทสวดหรือบทกล่าวในพิธี ช่วงเวลาในการประกอบพิธี เป็นต้น พบ 27 คำ (50.94 %) ได้แก่ ผีกละ ผีกละหงอน ผีเขา ผีเจ้าที่ ผีเจ็ยเหมียง ผีตง ผีตอย ผีตายกลม ผีตายโง ผีตาวัน ผีนา ผีนางไม้ ผีป่า ผีปู่ ผีโป่ง ผีโป่งค่าง ผีพราย ผีเรือ ผีไร่ ผีวัด ผีเลี้ยงเหมียง ผีเสียด ผีเสื่อนา ผีเสือไร่ ผีเสือวัด ผีหัวขันได และผีโง ดังตัวอย่าง

ผีตอย เป็นผีที่ดูแลรักษาภูเขา เมื่อเข้าไปบริเวณดังกล่าวต้องบอกกล่าวและให้ความเคารพ หากทำสิ่งที่ไม่สมควรอาจถูกหลอกและต้องทำพิธีขอขมาหรือเลี้ยงผี นอกจากนี้ชาวล้านนายังนิยมทำการเกษตรบนภูเขา จึงมักจะบนบานผีตอยให้ช่วยดูแลพืชผลทางการเกษตรให้มีความอุดมสมบูรณ์ เมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จจะทำพิธีกับันหรือเลี้ยงผีตอยด้วยหัวหมูหรือตามที่ได้บนบานไว้ (สอบถามและสัมภาษณ์, สรุปรูปจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์, 2561)

ผีนา เป็นผีหรืออารักษ์ที่ดูแลรักษานา ชาวล้านนาจะสร้างศาลหรือทำที่วางเครื่องสังเวยไว้บนปลายหลักตอกไว้ในนา การเลี้ยงผีนาจะทำก่อนเริ่มไถนา ดำนา และตอนเกี่ยวข้าว เพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาลและได้ผลผลิตที่ดี ในบางพื้นที่ก่อนเกี่ยวข้าวจะนำกรวยดอกไม้ไปบอกกล่าวให้นางขวัญข้าว (แม่โพสพ) ย้ายไปอยู่ในหลอง (ยุ้ง) โดยพูดว่า “ขอให้นางขวัญข้าวย้ายไปอยู่ในเล้าในหลอง อยู่ใกล้ข้าวช้างม้าวัวควาย จะย่ำใส่ ฝนจะตกฮ่ำเปียะ ขอให้อ้อยอยู่ในเล้าในหลองน้อ” (สอบถามและสัมภาษณ์, สรุปรูปจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์, 2561)

ผีพราย เป็นผีหรือวิญญาณที่แฝงเร้นสิงสู่ในร่างกายคนเพื่อกินของสดคาว และอวัยวะภายในของคนที่ถูกสิง ชาวล้านนาจะให้พ่อหมอจอบผีหรือสอให้ผีออกมากินของสดคาวแทนการแฝงในร่างกาย หากไม่สำเร็จจะเปลี่ยนเป็นวิธีอื่น ได้แก่ การเติกพราย สูตรกรรม ตัดพราย และรมพราย (สนั่น ธรรมธิ, 2559, น. 14)

ผีหัวขันได เป็นผีที่ดูแลรักษาส่วนเริ่มต้นบันไดหรือหัวบันไดเพื่อป้องกันสิ่งไม่ดีเข้าบ้าน ชาวล้านนาจะเซ่นไหว้ผีหัวขันไดโดยทำกระทงใส่ข้าว กล้วย ขนม วางไว้ที่หัวบันได นอกจากนี้เมื่อมีการขึ้นบ้านใหม่ ชาวล้านนาจะนำขันใส่ข้าวสารไปตั้งและอธิษฐานที่หัวบันไดเพื่อเสี่ยงทายฤกษ์ หากหยิบข้าวสารได้เลขคู่ถือว่าฤกษ์ดี แต่ถ้ายิบข้าวสารได้เลขคี่ถือว่าฤกษ์ไม่ดี (สอบถามและสัมภาษณ์, สรุปรูปจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์, 2561)

5.1.2 การดำรงอยู่ของคำเรียกผีที่มีหลายลักษณะรวมกัน

การดำรงอยู่ของคำเรียกผีที่มีหลายลักษณะรวมกัน พบทั้งหมด 28 คำ แบ่งเป็น 4 แบบ

1) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบประเพณีและพิธีกรรม เป็นประเพณีเกี่ยวกับผีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง ประเพณีดังกล่าวเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม คือ การบูชาผี การเลี้ยงผี การขอขมาผี การขอความช่วยเหลือจากผี ในพิธีกรรมมักพบเครื่องประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธีช่วงเวลาในการประกอบพิธี เป็นต้น พบ 17 คำ (60.71 %) ได้แก่ ผีขุนน้ำ ผีครู ผีเจ้า ผีเซ่นบ้าน ผีเซ่นเมือง ผีดำ ผีเตาเสา ผีบ้าน ผีปู่ย่า ผีฝ่าย ผีมด ผีเมง ผีเมือง ผีเรือน ผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อฝาย และผีเสื้อเมือง ดังตัวอย่าง

ผีขุนน้ำ เป็นอารักษ์ที่ดูแลรักษาต้นน้ำ ชาวล้านนาจะทำพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำเป็นประจำทุกปี เพื่อขอให้แหล่งน้ำนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำมักทำในเดือน 9 เหนือ (มิถุนายน) เครื่องเซ่นสำคัญในพิธี คือ วัว ควาย หมู หรือไก่ และเครื่องประกอบพิธีอื่น ๆ เช่น ดอกไม้ รูป เทียน สุรา อาหารคาวหวาน หมาก เมี่ยง พลู บุหรี่ เป็นต้น (สอบถามและสัมภาษณ์, สรุปรจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์, 2561)

ผีปู่ย่า เป็นผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ลูกหลานจะเชิญให้สถิตอยู่ในหอผีทั้งที่อยู่บนเรือนและบริเวณบ้าน เพื่อดูแลคุ้มครองลูกหลานในตระกูล ชาวล้านนาจะเลี้ยงผีปู่ย่าเป็นประจำทุกปีในเดือน 7 เหนือ (เมษายน) ช่วงวันสงกรานต์ เลี้ยงเมื่อลูกหลานในตระกูลประพาศพิศดาริต แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น สำหรับเครื่องประกอบพิธีในการเลี้ยงผีปู่ย่ามีดอกไม้ รูป เทียน อาหาร ผลไม้ ขนม หมาก เมี่ยง บุหรี่ เหล้า น้ำดื่ม เป็นต้น (สอบถามและสัมภาษณ์, สรุปรจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์, 2561)

2) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบพิธีกรรมและการทำนาย เป็นพิธีกรรมเพื่อขอความช่วยเหลือจากผี พิธีกรรมดังกล่าวมักพบเครื่องประกอบพิธี ขั้นตอนในการประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธี บทกล่าในพิธี เป็นต้น ชาวล้านนาประกอบพิธีกรรมเพื่อใช้ทำนายหรือคาดการณ์เหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้ว และเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นเบื้องหน้า พบ 6 คำ (21.43 %) ได้แก่ ผีก้อนเสา ผีกะโหล่ง ผีเตาไฟ ผีปู่ย่าดำ ผีย่าหม้อหนึ่ง และผีหม้อหนึ่ง ดังตัวอย่าง

ผีกะโหล่ง เป็นผีที่ใช้เพื่อการทำนาย อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบด้วย กะโหล่งหรือกะลา และแผ่นไม้ ผู้ประกอบพิธีจะอัญเชิญผีกะลามาสั่งแล้ววางกะลาหงายขึ้น เอาแผ่นไม้พาดปากกะลาและให้ผู้มาขอคำทำนายนั่งยอง ๆ บนแผ่นไม้ ผู้ประกอบพิธีจะถามผีกะลาตามความต้องการของผู้ขอคำทำนาย โดยจะให้คำถามและตามด้วยคำว่า

ใช้หรือไม่ใช้ หากใช้กะลาจะหมุ่น ถ้าไม่ใช้กะลาจะอยู่หนึ่ง ๆ (มูลนิธินิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542, น. 4086)

ผีปู่ด้ายดำ เป็นผีที่อยู่ในอุปรณ์หนึ่งข้าวเหนียว โดยผีปู่ด้ายจะสถิตอยู่ในไหข้าว ส่วนผีย่าด้ายจะสถิตอยู่ในหม้อหนึ่งข้าว ชาวล้านนาเชื่อว่า ผีปู่ด้ายด้ายจะคอยดูแลคนในครอบครัว หากเด็กร้องไห้ตอนกลางคืนหรือจะนำเด็กออกไปนอกบ้าน ชาวล้านนาจะนำเขม่าดำที่ติดกันหม้อหนึ่งข้าวป้ายที่หน้าผากเด็กเพื่อให้ผีปู่ด้ายด้ายดูแลรักษา นอกจากนี้ชาวล้านนาใช้ผีปู่ด้ายด้ายทำนายการเจ็บไข้ ของหาย การงาน การเงิน เป็นต้น เริ่มจากจัดเตรียมกระดัง ข้าวสาร หมาก พลุ ดอกไม้ รูป 4 คู่ และเงินค่าขันตั้ง จากนั้นนำหม้อหนึ่งข้าวหรือไหข้าวหนึ่งหม้อด้วยผ้าดำ สอดไม้ทำเป็นแขนและใช้มือประคองไว้ เมื่อผีเข้าสิงหม้อหนึ่งข้าวหรือไหข้าวจะสั่นหรือโยกไปมา ผู้ถามจะถามสิ่งที่ต้องการรู้ ผีปู่ด้ายด้ายจะใช้ไม้เขียนบนกระดังที่ใส่ข้าวสาร หากผู้ถามอ่านและตีความสิ่งที่เขียนถูก หม้อหนึ่งข้าวหรือไหข้าวจะสั่นหรือโยกไปมา (สอบถามและสัมภาษณ์, สรุปรจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์, 2561)

3) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบพิธีกรรมและการเล่น เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องประกอบพิธี ขั้นตอนในการประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธี บทสวดหรือบทกล่าวในพิธี ช่วงเวลาในการประกอบพิธี เป็นต้น ชาวล้านนาประกอบพิธีกรรมเพื่อนำเอาผีมาเล่นหรือแสดงในลักษณะต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน พบ 4 คำ (14.29 %) ได้แก่ ผีดัง ผีนางดัง ผีปากวัก และผีสิงลม ดังตัวอย่าง

ผีนางดัง เป็นผีเพศหญิงที่ชาวล้านนาเชิญมาเล่น วิธีเล่นต้องนำไม้หลักมาปักลงดิน และนำดั่งหรือกระดังวางบนไม้หลัก พ่อหมอมจะทำพิธีเรียกผีมาสิง ถ้าผีสิงกระดัง กระดังจะหมุ่นหรือขยับเอง นอกจากนี้เด็ก ๆ ล้านนาจะนำกระดังมาคว่ำใส่หัวและพูดว่า “นางดังเอ๋ย ลงมาเล่นครก ลงมาเล่นสาก ตัดไม้หมาก สากครกแดง ตะแคงแมงเม่า นางดังปักข้าว ฟัด ๆ พาย ๆ ขนดินทรายใส่แม่นางดัง นางดังลงบ่ได้ ไต้ไม้ลงมา” เอาไม้แหยขึ้นไป 3 ครั้ง และเด็ก ๆ จะเต้นกันอย่างสนุกสนาน เมื่อเล่นเสร็จก็ลากแขนเข้าใต้ถุนบ้าน ทั้งนี้การเล่นผีนางดังจะเล่นในคืนพระจันทร์เต็มดวง (สอบถามและสัมภาษณ์, สรุปรจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์, 2561)

ผีสิงลม เป็นผีที่อยู่ตามต้นไม้ หลอกหลอนคนด้วยเสียง นอกจากนี้ผีสิงลมเป็นผีที่เด็กหนุ่มสาวเชิญมาเล่นในวันสงกรานต์ โดยผู้เล่นจะแต่งตัวด้วยผ้าขาวม้าผืนเดียวที่ทำเป็นผ้าเดียว มีเชือกล่ามเอวสำหรับดึงบังคับผู้เล่น จากนั้นให้คนที่มีความเชื่อผีสิงลมเข้าสิงร่างผู้เล่น เมื่อผีสิงลมเข้าสิงร่างจะมีอาการคล้ายลิง หากเข้าใกล้ผู้ใด

หรือจะทำการไม่พึงประสงค์ คนที่ดูและจะดึงเชือกล้ามเอาไว้ให้หยุดการกระทำนั้น (มูลนิธิ
สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542, น. 4110)

4) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบประเพณี พิธีกรรม และการทำนาย เป็นประเพณี
เกี่ยวกับผีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง ประเพณีดังกล่าวเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเลี้ยงผี
การขอความช่วยเหลือจากผี รวมทั้งการใช้ผีทำนายหรือคาดการณ์เหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้ว
และเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นเบื้องหน้า พบ 1 คำ (3.57 %) ได้แก่ ผีเจ้านาย

ผีเจ้านาย เป็นอารักษ์ที่เป็นวิญญาณของวีรบุรุษหรือนักรบ ชาวล้านนาเลี้ยง
ผีเจ้านายเป็นประจำทุกปี และจะเชิญผีเจ้านายเข้าสิงร่างทรงเพื่อให้ช่วยทำนายเรื่อง
ต่าง ๆ รักษาโรค ช่วยให้ประสบความสำเร็จ ช่วยคุ้มครอง เป็นต้น (สอบถามและ
สัมภาษณ์, สรุปรูปแบบสอบถามและการสัมภาษณ์, 2561)

5.2 โลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกผีภาษาล้านนา

จากการวิเคราะห์คำเรียกผีภาษาล้านนา พบโลกทัศน์ของชาวล้านนาด้านความเชื่อ
เรื่องผีกับสิ่งต่าง ๆ แบ่งเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ผีกับศาสนา ผีกับสถานภาพบุคคล ผีกับสถานที่ ผี
กับอาชีพ ผีกับเครื่องใช้ และผีกับธรรมชาติ มีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 ผีกับศาสนา

ดินแดนล้านนาหรือภาคเหนือก่อนพุทธศาสนาเข้ามายังดินแดนแถบนี้ ผู้คนได้ถือคติ
ความเชื่อเรื่องผีอย่างฝังลึกและเหนียวแน่น (สายฝน สุเอียนทรเมธี, 2553, น. 61) อาจกล่าวได้
ว่า ชาวล้านน่านับถือผีก่อนที่จะนับถือพุทธศาสนา จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ล้านนาแสดงให้เห็น
เห็นว่า พุทธศาสนาเข้าสู่ล้านนาเมื่อ พ.ศ. 1912 ในสมัยพญาเกือนาได้อารราชนาพระสมณเถระ
จากสุโขทัยมาเผยแผ่พุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์จนแพร่หลาย (สรวิชาติ อ่องสกุล, 2557, น.
150) เมื่อพุทธศาสนาเผยแผ่สู่ดินแดนล้านนา ชาวล้านน่ายังคงยึดมั่นในความเชื่อเรื่องผีซึ่งเป็น
ความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือต่อกันมา และผนวกความเชื่อดังกล่าวเข้ากับพุทธศาสนาอย่างกลมกลืน

คำเรียกผีภาษาล้านนาสะท้อนโลกทัศน์ของชาวล้านนาด้านความเชื่อเรื่องผีกับศาสนา
เห็นได้จากคำเรียกผี “ผีวัด” “ผีเสื้อวัด” “ผีปู่วัด” เป็นผีที่ดูแลรักษาวัด คำเรียกผีข้างต้นแสดงให้เห็น
เห็นหน้าที่ของผีที่ช่วยปกป้องรักษาวัดอันเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา ชาวล้านนาจึงสักการบูชา
ผีดังกล่าว และบอกกล่าวผีให้ช่วยปกป้องคุ้มครองเมื่อมีการจัดงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัด
นอกจากนี้ยังพบคำเรียกผีว่า “ผีเปรต” ซึ่งเป็นผีที่เกิดจากครั้งมีชีวิตชอบกินของวัด หรือเอา
ของวัดมาใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากพระสงฆ์ เมื่อตายแล้วจึงกลายเป็นผีเปรต

มีบทบาทในการพิทักษ์รักษาศาสนาด้านต่าง ๆ และเป็นสิ่งเตือนใจให้ชาวล้านนา ระมัดระวังในการดำเนินชีวิต โดยให้หลีกเลี่ยงการประพฤติปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมหรือทำให้เกิด ความเสียหายต่อศาสนา

5.2.2 ผีกับสถานภาพบุคคล

สังคมล้านนามีคนหลายกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยคนกลุ่มนั้นมักจะเกี่ยวข้องกันอย่างไร อย่างหนึ่ง และแต่ละคนย่อมมีสถานภาพหรือบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน คำเรียกผีภาษา ล้านนาสะท้อนโลกทัศน์ของชาวล้านนาด้านความเชื่อเรื่องผีกับสถานภาพบุคคลในวงศ์ตระกูล ชาวล้านนาเชื่อว่า บรรพบุรุษ คือ ปู่ ย่า ตา ยาย ขึ้นไป รวมถึงพ่อแม่ของตน เมื่อตายไปแล้ว วิญญาณยังมีความผูกพันกับลูกหลาน และสิงสถิตอยู่ในบริเวณที่ลูกหลานอาศัยอยู่ วิญญาณ บรรพบุรุษเหล่านี้แสดงบทบาทในฐานะเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองลูกหลานในตระกูล รวมทั้งคอย สอดส่องความเป็นอยู่และควบคุมความประพฤติของลูกหลาน (สุรพล ดำริห์กุล, 2542, น. 119-120) เห็นได้จากคำเรียกผี “ผีเค้า” “ผีดำ” “ผีปู่ย่า” “ผีเรือน” เป็นผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ลูกหลานจะเชิญให้สถิตอยู่ในหอผีทั้งที่อยู่บนเรือนและบริเวณบ้าน เพื่อดูแลคุ้มครองลูกหลาน ในตระกูลให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข สำหรับคำเรียกผี “ผีมืด” “ผีเมง” เป็นผีบรรพบุรุษฝ่ายชายและ ฝ่ายหญิงของชาวล้านนาตามลำดับ ทำหน้าที่ดูแลรักษาลูกหลานในตระกูลเหมือนกับคำเรียกผี ข้างต้น

นอกจากคำเรียกผีบรรพบุรุษพบคำเรียกผีว่า “ผีครู” เป็นวิญญาณของผู้ถ่ายทอดศิลป วิทยาการต่าง ๆ แก่ศิษย์ คำเรียกผีดังกล่าวแสดงให้เห็นสถานภาพบุคคลระหว่างครูกับศิษย์ ทั้งนี้ผีครูจะคอยดูแลศิษย์ให้ได้รับความเจริญก้าวหน้าในวิชาการแขนงนั้นและในการดำรงชีวิต ส่วน “ผีเจ้านาย” เป็นวิญญาณของวีรบุรุษหรือนักรบ จากความหมายของคำเรียกผีแสดงให้เห็น สถานภาพเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของบุคคลที่เคยเป็นวีรบุรุษหรือนักรบมาก่อน ชาวล้านนา เชื่อว่า ผีเจ้านายสามารถปกป้องคุ้มครองสิ่งต่าง ๆ ได้ รวมทั้งช่วยทำนายเรื่องต่าง ๆ ช่วยรักษา โรค ช่วยให้ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

ลักษณะของคำเรียกผีข้างต้นทำให้เห็นว่า ผีกับสถานภาพของบุคคลมีความเกี่ยวข้อง และเกี่ยวเนื่องกัน เนื่องจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และบทบาทหน้าที่ของบุคคลที่สร้างคุณ ประโยชน์แก่สังคม ชาวล้านนาจึงดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผีอย่างเป็นปกติ

5.2.3 ผีกับสถานที่

สถานที่อันเป็นแหล่งที่ตั้งสิ่งต่าง ๆ ในล้านนา มักมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ประจำสถานที่และ คอยดูแลรักษาสถานที่แห่งนั้น คำเรียกผีภาษาล้านนาสะท้อนโลกทัศน์ของชาวล้านนาด้าน ความเชื่อเรื่องผีกับสถานที่ เห็นได้จากคำเรียกผี “ผีเจ้าที่” “ผีเสื้อ” หรือ “ผีอารักษ์” เป็นผีที่อยู่ ประจำสถานที่และดูแลรักษาสถานที่ต่าง ๆ คำเรียกผีได้สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างทางสังคม

ในระดับหมู่บ้านและเมือง ดังคำเรียกผี “ผีเขนบ้าน” “ผีบ้าน” หรือ “ผีเสื้อบ้าน” เป็นผีที่อยู่ประจำหมู่บ้าน ช่วยดูแลรักษาหมู่บ้านและคนในหมู่บ้าน ส่วน “ผีเขนเมือง” “ผีเมือง” หรือ “ผีเสื้อเมือง” เป็นผีที่อยู่ประจำเมืองและดูแลรักษาเมือง

ชาวล้านนามีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หลายแห่งและสถานที่นั้นมีผีดูแลรักษา เช่น “ผีเสื้อควาน” เป็นผีที่อยู่ประจำศาลและดูแลรักษาศาล นอกจากนี้สถานที่ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตของชาวล้านนาก็มีผีดูแลอยู่ เห็นได้จากคำเรียกผีว่า “ผีเจี้ยงเหมี้ยง” หรือ “ผีเลี้ยงเหมี้ยง”² เป็นผีที่ดูแลป่าช้า เมื่อจะนำศพไปเผาหรือฝังในป่าช้าต้องบอกกล่าว และนำสิ่งของไปเซ่นผีก่อนประกอบพิธีกรรม นอกเหนือจากสถานที่ข้างต้นบางพื้นที่ในล้านนาก็ยังมีผีดูแลรักษาอยู่เช่นกัน เช่น “ผีดง” หรือ “ผีเสื้อดง” เป็นผีที่ดูแลรักษาป่าที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นหนาแน่นหรือชายป่า หากเข้าไปทำสิ่งใดโดยไม่บอกกล่าวผีอาจให้โทษได้ แต่ถ้าบอกกล่าว ขออนุญาต หรือเซ่นไหว้ ผีจะคุ้มครอง

จากข้อมูลคำเรียกผีข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ผีมีทั้งผีดีและผีร้าย อาจให้คุณหรือโทษแก่คนได้ ชาวล้านนาจึงให้ความนับถือผี และเกรงกลัวผีหากประพฤติดุปฏิบัติไม่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม ชาวล้านนาก็ยังเห็นว่า ผีสามารถดูแลรักษาสถานที่ต่าง ๆ และเป็นที่พักทางจิตใจของชาวล้านนาได้

5.2.4 ผีกับอาชีพ

คำเรียกผีภาษาล้านนาสะท้อนโลกทัศน์ของชาวล้านนาด้านความเชื่อเรื่องผีกับอาชีพเกษตรกรรม อาชีพหัตถกรรม และอาชีพค้าขาย กล่าวคือ ชาวล้านนาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพดังกล่าวต้องใช้น้ำในการปลูกพืชจึงปรากฏคำศัพท์เกี่ยวกับน้ำในคำเรียกผี “ผีฝาย” หรือ “ผีเสื้อฝาย” เป็นผีที่ดูแลรักษาฝายหรือที่กั้นน้ำเพื่อการชลประทาน ทุกปีชาวล้านนาทำพิธีเลี้ยงผีเพื่อให้มีน้ำเพียงพอสำหรับการเกษตร นอกจากนี้พบคำเรียกผีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทำการเกษตร คือ “ผีน้า” หรือ “ผีเสื้อน้า” เป็นผีที่ดูแลรักษาน้ำ ชาวล้านนาทำพิธีเลี้ยงผีก่อนเริ่มไถนา ดำนา และตอนเกี่ยวข้าว เพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาลและได้ผลผลิตที่ดี ส่วน “ผีไร่” หรือ “ผีเสื้อไร่” เป็นผีที่ดูแลรักษาไร่ ก่อนทำไร่ชาวล้านนาจะบอกกล่าวผีให้ช่วยดูแลรักษาพืชที่ปลูกให้เจริญงอกงาม

คำเรียกผีสะท้อนให้เห็นการประกอบอาชีพหัตถกรรม ได้แก่ การทอผ้า และการตีเหล็กหรือหลอมโลหะ สำหรับการทอผ้าปรากฏคำศัพท์เกี่ยวกับอุปกรณ์ทอผ้าในคำเรียกผี “ผีบักวัก” เป็นผีที่สิงอยู่ในเครื่องใช้ในการทอผ้า ส่วนการตีเหล็กหรือหลอมโลหะพบคำเรียกผีที่เกี่ยวข้อง

² คำว่า “ผีเจี้ยงเหมี้ยง” “ผีเลี้ยงเหมี้ยง” เป็นความเชื่อเฉพาะถิ่นเท่านั้นที่ทำหน้าที่ดูแลป่าช้า เพราะหลายพื้นที่ไม่ปรากฏคำนี้ เดิมทีคำดังกล่าวมีที่มาจากชื่อตัวละครในนิทานมุกตลกที่เป็นชุดนิทาน คือ เสี่ยงเหมี้ยง คำพระยา กะต๋ำป่าคำตู่ และปู่เสียดคำลัวะ

อาชีฟดังกล่าว คือ “ผีเตาเสา” เป็นผีที่อยู่ในเตาเสาหรือเตาที่มีสุมลมแรงไฟในการตีเหล็กหรือหลอมโลหะ ช่วงตีเหล็กและช่วงหล่อจะนับถือบูชาและมีพิธีเลี้ยงผีทุกปี เพื่อให้การตีเหล็กหรือหลอมโลหะปราศจากภัยอันตรายต่าง ๆ

นอกจากนี้คำเรียกผีสะท้อนให้เห็นการประกอบอาชีพค้าขาย เห็นได้จากความเชื่อเรื่องผีของชาวล้านนาในคำเรียกผี “ผีกะ” (ผีกะ) เป็นผีที่ชาวล้านนาเลี้ยงไว้ให้ช่วยคุ้มครองดูแลคนในครอบครัวและช่วยให้ค้าขายดี

ผีกับอาชีพมีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากชาวล้านนาอาศัยผีให้ดูแลรักษาพื้นที่หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเกษตรกรรม รวมทั้งผียังสถิตอยู่ในเครื่องมือที่ใช้ในอาชีพหัตถกรรม และผีมีอิทธิพลต่อความคิดของชาวล้านนาจนเกิดเป็นความเชื่อเรื่องผีเกี่ยวกับอาชีพค้าขาย

5.2.5 ผีกับเครื่องใช้

เครื่องใช้หรือสิ่งของสำหรับใช้การต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของชาวล้านนามีหลายประเภท คำเรียกผีภาษาล้านนาสะท้อนโลกทัศน์ของชาวล้านนาด้านความเชื่อเรื่องผีกับเครื่องใช้ประเภทอุปกรณ์ทำอาหาร ส่วนประกอบของเรือน และยานพาหนะ กล่าวคือ คำเรียกผีสะท้อนให้เห็นเครื่องใช้ประเภทอุปกรณ์ทำอาหาร เห็นได้จากคำเรียกผี “ผีตั้ง” หรือ “ผีนางตั้ง” เป็นผีที่อยู่ในกระดังหรือภาชนะสำหรับผัดข้าว “ผีก้อนเสา” เป็นผีที่อยู่ในหิน 3 ก้อนซึ่งใช้เป็นหลักสำหรับรับหม้อในการหุงต้ม “ผีเตาไฟ” เป็นผีที่อยู่ในเตาไฟสำหรับทำอาหาร “ผีปู่ย่าตั่ว” หรือ “ผีย่าหม้อหนึ่ง” “ผีหม้อหนึ่ง” เป็นผีที่อยู่ในอุปกรณ์หนึ่งข้าวเหนียว ผีปู่ตั่วสถิตอยู่ในไหข้าวส่วนผีย่าตั่วสถิตอยู่ในหม้อหนึ่งข้าว คำเรียกผีข้างต้นปรากฏคำศัพท์และคำอธิบายลักษณะของชื่อผีซึ่งเกี่ยวข้องกับอุปกรณ์ทำอาหาร คือ ตั้ง (กระดัง) ก้อนเสา เตาไฟ ไหข้าว และหม้อหนึ่ง (หม้อหนึ่งข้าว)

นอกจากนี้คำเรียกผีสะท้อนให้เห็นเครื่องใช้ประเภทส่วนประกอบของเรือนล้านนา คือ บันได ด้วยลักษณะของเรือนล้านนามีได้ถุนสูง พื้นที่ด้านหน้าเรือนเป็นชานกว้าง จึงมีบันไดทอดขึ้นไปเชื่อมต่อกับชาน เห็นได้จากคำเรียกผี “ผีหัวขึ้นได” เป็นผีที่ดูแลรักษาส่วนเริ่มต้นบันไดเพื่อป้องกันสิ่งไม่ดีเข้าเรือน

ในอดีตชาวล้านนาตั้งบ้านเรือนใกล้กับแหล่งน้ำจึงนิยมสัญจรไปมาทางน้ำ วิถีชีวิตดังกล่าวสะท้อนให้เห็นในคำเรียกผีที่ปรากฏคำศัพท์เกี่ยวกับเครื่องใช้ประเภทยานพาหนะ คือ “ผีเรือ” หรือแม่ย่านางเรือเป็นผีที่ดูแลรักษาเรือและคนพายเรือ

เครื่องใช้ของชาวล้านนามักมีผีสิงสถิตอยู่เพื่อดูแลรักษาเครื่องใช้เหล่านั้น สิ่งดังกล่าวแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวล้านนาที่มีความใกล้ชิดกับผี

5.2.6 ผีกับธรรมชาติ

ธรรมชาติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองและอยู่รอบตัวชาวล้านนา คำเรียกผีภาษาล้านนาสะท้อนโลกทัศน์ของชาวล้านนาด้านความเชื่อเรื่องผีกับธรรมชาติเกี่ยวกับแหล่งน้ำ พื้นที่ พืช สัตว์ สมุนไพร และดาวฤกษ์ กล่าวคือ คำเรียกผีสะท้อนให้เห็นธรรมชาติเกี่ยวกับแหล่งน้ำ เห็นได้จากคำเรียกผี “ผีขุนน้ำ” เป็นผีที่ดูแลรักษาต้นน้ำหรือแหล่งกำเนิดของแหล่งน้ำ “ผีน้ำ” เป็นผีที่อยู่ในแหล่งน้ำหรือน้ำวน “ผีเสื้อน้ำ” เป็นผีที่ดูแลรักษาแหล่งน้ำ “ผีเสื้อหนอง” เป็นผีที่ดูแลรักษาแอ่งน้ำ “ผีเสื้อห้วย” เป็นผีที่อยู่ตามห้วยในป่า “ผีวัง” เป็นผีที่อยู่ในห้วงน้ำลึก คำเรียกผีข้างต้นปรากฏคำศัพท์เกี่ยวกับแหล่งน้ำ คือ น้ำ (แหล่งน้ำ, น้ำวน) หนอง (แอ่งน้ำ) ห้วย และวัง (ห้วงน้ำลึก)

คำเรียกผีสะท้อนให้เห็นธรรมชาติเกี่ยวกับพื้นที่ ซึ่งเป็นลักษณะของพื้นดินหรืออาณาบริเวณต่าง ๆ เห็นได้จากคำเรียกผีว่า “ผีเขา” หรือ “ผีดอย” เป็นผีที่ดูแลรักษาภูเขา “ผีดอน” เป็นผีที่อยู่ตามเนิน “ผีป่า” เป็นผีที่อยู่ในป่าและคุ้มครองรักษาป่า “ผีโป่ง” เป็นผีที่อยู่ตามแหล่งดินที่มีรสเค็มหรือแหล่งน้ำซึมซับ “ผีฟ้า” เป็นผีที่อยู่บนฟ้า คำเรียกผีข้างต้นปรากฏคำศัพท์เกี่ยวกับพื้นที่ คือ เขา ดอย (ภูเขา) ดอน (เนิน) ป่า โป่ง (แหล่งดินที่มีรสเค็ม, แหล่งน้ำซึมซับ) และฟ้า (ท้องฟ้า)

คำเรียกผีสะท้อนให้เห็นธรรมชาติเกี่ยวกับพืชท้องถิ่นล้านนาและพืชทั่วไป เห็นได้จากคำเรียกผีว่า “ผีค่างพอน” เป็นผีที่อยู่ในต้นค่างพอน ลักษณะคล้ายต้นเป้ง้าเลือดเครือ “ผีนางไม้” เป็นผีที่สิงอยู่ในต้นไม้ คำเรียกผีข้างต้นปรากฏคำศัพท์เกี่ยวกับพืช คือ ค่างพอน (ต้นค่างพอน) และไม้ (ต้นไม้)

คำเรียกผีสะท้อนให้เห็นธรรมชาติเกี่ยวกับสัตว์ทั่วไปและสัตว์ป่า เห็นได้จากคำเรียกผีว่า “ผีม้าบ้อง” เป็นผีที่มีรูปร่างเป็นม้า “ผีโป่งค่าง” เป็นผีที่อยู่ตามแหล่งน้ำซึมซับหรือที่มีน้ำเจอะเจอะในป่า มีรูปร่างคล้ายค่าง “ผีลิงลม” เป็นผีที่อยู่ตามต้นไม้ หลอกหลอนคนด้วยเสียง คำเรียกผีข้างต้นปรากฏคำศัพท์เกี่ยวกับสัตว์ คือ ม้า ค่าง และลิงลม (นางอาย)

คำเรียกผีสะท้อนให้เห็นธรรมชาติเกี่ยวกับสมุนไพร ผีบางชนิดสามารถนำมาทำเป็นยาสมุนไพรได้ เห็นได้จากคำเรียกผี “ผีชะแคว” เป็นผีที่จัดอยู่ในจำพวกสัตว์ป่า มีลักษณะคล้ายลิง ผีชนิดนี้มีคนใช้กระดุกทำเป็นยาสมุนไพร แต่ไม่บอกว่ามีสรรพคุณอย่างไร (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542, น. 4092)

นอกจากนี้คำเรียกผีสะท้อนให้เห็นธรรมชาติเกี่ยวกับดาวฤกษ์ เห็นได้จากคำเรียกผี “ผีดาววัน” เป็นผีที่ทำให้คนปวดหัวเมื่อตะวันขึ้น คำเรียกผีข้างต้นปรากฏคำศัพท์เกี่ยวกับดาวฤกษ์ คือ ดาววัน (ตะวัน)

การที่ชาวล้านน่านำแหล่งน้ำ พื้นที่ พืช สัตว์ สมุนไพร และดาวฤกษ์ มาเป็นคำเรียกผี ถือว่าเป็นหลักฐานแสดงถึงวิถีชีวิตของชาวล้านนาที่มีความผูกพันคุ้นเคยกับสิ่งดังกล่าว จึงนำมาใช้เป็นคำเรียกผีภาษาล้านนา

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า คำเรียกผีภาษาล้านนบางคำสามารถจัดอยู่ได้หลายด้าน เช่น ผีวัด ผีเสื้อวัด ผีนา ผีเสื่อนา ผีฝาย ผีเสื่อฝาย ผีไร่ ผีเสื่อไร่ ผีเขา ผีตอย ผีวัง ผีเสื่อน้ำ ผีเสื่อหนอง ผีเสื่อห้วย เป็นต้น ทั้งนี้ผีที่อยู่ในด้านผีกับศาสนา สามารถจัดอยู่ในด้านผีกับสถานที่ได้ เช่น ผีวัด ผีเสื้อวัด ผีที่อยู่ในด้านผีกับอาชีพ เช่น ผีนา ผีเสื่อนา ผีฝาย ผีเสื่อฝาย ผีไร่ ผีเสื่อไร่ และผีที่อยู่ในด้านผีกับธรรมชาติ เช่น ผีเขา ผีตอย ผีวัง ผีเสื่อน้ำ ผีเสื่อหนอง ผีเสื่อห้วย ก็สามารถจัดอยู่ในด้านผีกับสถานที่ได้เช่นกัน

6. สรุปและอภิปรายผล

6.1 การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา

ผลการวิเคราะห์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา จำนวน 81 คำ พบการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา 5 ลักษณะ คือ เรื่องเล่า ประเพณี พิธีกรรม การทำนาย และการเล่น แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 การดำรงอยู่ของคำเรียกผีที่มี 1 ลักษณะ แบ่งเป็น 2 แบบ คือ 1) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบเรื่องเล่า 2) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบพิธีกรรม กลุ่มที่ 2 การดำรงอยู่ของคำเรียกผีที่มีหลายลักษณะรวมกัน แบ่งเป็น 4 แบบ คือ 1) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบประเพณีและพิธีกรรม 2) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบพิธีกรรมและการทำนาย 3) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบพิธีกรรมและการเล่น 4) การดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบประเพณี พิธีกรรม และการทำนาย

เมื่อพิจารณาจำนวนคำและคำร้อยละการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา 2 กลุ่ม พบว่า การดำรงอยู่ของคำเรียกผีที่มี 1 ลักษณะเป็นกลุ่มที่พบมากที่สุด จำนวน 53 คำ คิดเป็นร้อยละ 65.43 รองลงมาเป็น การดำรงอยู่ของคำเรียกผีที่มีหลายลักษณะรวมกัน จำนวน 28 คำ คิดเป็นร้อยละ 34.57 หากพิจารณาลักษณะการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนาโดยรวมทั้งหมด พบการดำรงอยู่ของคำเรียกผีแบบพิธีกรรมมากที่สุด เนื่องจากผีเป็นสิ่งที่มีความเป็นนามธรรม ไม่มีรูปหรือตัวตน ชาวล้านนาจึงสร้างพิธีกรรมเกี่ยวกับผีขึ้นมาเพื่อบูชา ขอขมา เช่น สังเวย ขอความช่วยเหลือ เป็นต้น การประกอบพิธีกรรมจะมีเครื่องประกอบพิธี ขั้นตอนในการประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธี บทสวดหรือบทกล่าวในพิธี และช่วงเวลาในการประกอบพิธี สิ่งดังกล่าวทำให้ผีที่เป็นนามธรรมสามารถสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ชาวล้านนาจึงยอมรับนับถือผีและอาศัยพิธีกรรมสื่อสารกับผี ดังที่ ปฎิญา นุญมาเลิศ (2554, น. 2) สนธิธรรม (2559) ชุตินิษฐ์ ปานคำ และวนาวลัย ดาดี (2560, น. 153) กล่าวว่า ความเชื่อเรื่องผี

และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนไทยภาคเหนือมักปรากฏในรูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นวิธปฏิบัติที่จะสื่อสารระหว่างคนกับผี เพื่อหาข้อตกลงหรือหาวิธีแก้ไขให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขตามความเชื่อที่ยึดถือกันมาแต่เดิม

สังคมล้านนาปัจจุบันมีสภาพแตกต่างจากล้านนาล้านนาสมัยก่อน เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สื่อต่าง ๆ และการศึกษา ส่งผลให้ความเชื่อเรื่องผีของชาวล้านนาที่ไม่สามารถพิสูจน์และอธิบายได้ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ลดความสำคัญลงไป ด้วยเหตุนี้การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนาในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือ (เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน) ถูกกลืนเลือนและไม่ได้รับการสืบทอด สอดคล้องกับที่ ศุภลักษณ์ ปัญญา (2551, น. 171) มนสิการ เสงสุวรรณ (2557, น. 186) และมาลา คำจันทร์ (2559, น. 13) กล่าวถึงการดำรงอยู่ของผีในบริบทสังคมปัจจุบันว่า ความเชื่อเรื่องผีได้เลือนหายไปจากสังคมล้านนา เพราะมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมเป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้ความเชื่อและบทบาทของผีลดลง เนื่องจากคนเริ่มไม่ศรัทธาในสิ่งที่มองไม่เห็น ปฏิเสธสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีจริงหรือไม่ และคนเริ่มไม่มีเวลาให้กับการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับผี แต่ส่วนที่ความเชื่อเรื่องผีดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสแห่งเทคโนโลยี คือ ผีที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่เอื้อประโยชน์สุขแก่ชาวล้านนาทั้งในแง่ของจิตวิญญาณและการผลิตเท่านั้น

6.2 โลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกผีภาษาล้านนา

ผลการวิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกผีภาษาล้านนา มีความสอดคล้องกับแนวคิดสมมติฐานชาเพียร์-วอร์ฟ ที่เชื่อว่า ภาษามีส่วนกำหนดระบบคิดและการมองโลกของคน การศึกษาภาษาของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะช่วยให้เข้าใจสังคมรอบตัวของกลุ่มคนที่ศึกษา ทั้งนี้การวิเคราะห์คำเรียกผีภาษาล้านนาถือว่าการศึกษาภาษาอย่างหนึ่ง ที่ทำให้เห็นการมองโลกของชาวล้านนาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวล้านนา 6 ด้าน ได้แก่ 1) ผีกับศาสนา 2) ผีกับสถานภาพบุคคล 3) ผีกับสถานที่ 4) ผีกับอาชีพ 5) ผีกับเครื่องใช้ และ 6) ผีกับธรรมชาติ

เมื่อพิจารณาจำนวนคำและคำร้อยละของคำเรียกผีภาษาล้านนาที่สะท้อนโลกทัศน์ของชาวล้านนาด้านความเชื่อเรื่องผี จำนวน 63 คำ (จากทั้งหมด 81 คำ) พบว่า ผีกับธรรมชาติเป็นความเชื่อที่พบมากที่สุด จำนวน 19 คำ คิดเป็นร้อยละ 30.16 รองลงมาเป็นผีกับสถานที่ จำนวน 14 คำ คิดเป็นร้อยละ 22.22 ผีกับอาชีพ ผีกับเครื่องใช้ จำนวนด้านละ 9 คำ คิดเป็นร้อยละ 14.28 ในแต่ละด้าน ผีกับสถานภาพบุคคล จำนวน 8 คำ คิดเป็นร้อยละ 12.70 และผีกับศาสนา จำนวน 4 คำ คิดเป็นร้อยละ 6.35 ผลการวิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวล้านนาพบความเชื่อเรื่องผีกับธรรมชาติมากที่สุด เนื่องจากชาวล้านนามีวิถีชีวิตผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติ

ที่อยู่รอบตัว เคารพธรรมชาติและมีความเชื่อว่า สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ใ้นธรรมชาติมีผีประจำอยู่ จึงพบคำเรียกผีเกี่ยวกับแหล่งน้ำ (ผีขุนน้ำ) พื้นที่ (ผีดอย) พืช (ผีค้างพอน) สัตว์ (ผีลิงลม) สมุนไพร (ผีชะแคร่) และดาวฤกษ์ (ผีดาววัน) สอดคล้องกับที่ ปฎิญา บุญมาเลิศ (2554, น. 141-142) อนุชิต อินตาวงค์ และศราวุธ หล่อดี (2560, น. 28) เสฏฐวุฒิ อินทะจักร์ (2562, น. 279) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของผีกับทรัพยากรธรรมชาติว่า ลักษณะทางกายภาพของภาคเหนือมีผลต่อความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น ดังเห็นได้จากพื้นที่ส่วนใหญ่ทางภาคเหนือประกอบด้วยทิวเขาสูงสลับซับซ้อนและโอบล้อมเป็นแนวเขารอบเมือง ซึ่งทิวเขาเหล่านี้ปกคลุมด้วยพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงมีคำเรียกผีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติประเภทแหล่งน้ำ ป่าเขา เช่น ผีขุนน้ำ ผีเสื้อห้วย ผีดอย ผีเสื้อดง คำเรียกผีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติในฐานะที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

คำเรียกผีภาษาล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของภาษาที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมของชาวล้านนาด้านต่าง ๆ กล่าวได้ว่า ภาษาเป็นตัวแทนหรือฐานของวัฒนธรรม ดังนั้นการทำความเข้าใจคำศัพท์ในภาษาทุกคำ จึงเป็นการทำความเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มคนหรือชาติพันธุ์นั้นได้อีกด้วย (มนสิการ เสงสุวรรณ, 2557, น. 23; อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2562, น. 10, 29)

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 การวิจัยนี้เก็บข้อมูลคำเรียกผีภาษาล้านนาจากเอกสารประเภทวิทยานิพนธ์และหนังสือ (ตารางที่ 1) เพื่อให้ได้ข้อมูลคำเรียกผีภาษาล้านนาที่ครบถ้วนยิ่งขึ้น ควรเก็บข้อมูลคำเรียกผีภาษาล้านนาจากเอกสารอื่นเพิ่มเติม และเพื่อให้ได้ข้อมูลคำเรียกผีภาษาล้านนาครอบคลุมทุกพื้นที่ของ 8 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน ควรลงพื้นที่สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลคำเรียกผีในพื้นที่ดังกล่าว แล้วนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ ซึ่งจะทำให้เห็นภาพรวมเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนา และโลกทัศน์ของชาวล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกผีภาษาล้านนา

7.2 ควรประมวลการศึกษาคำเรียกผีของคนไทย 6 ภูมิภาค (ตามการแบ่งภูมิภาคของคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติที่อาศัยเกณฑ์ด้านลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วัฒนธรรม ด้านเชื้อชาติ ภาษา และความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นมาเป็นส่วนประกอบในการพิจารณา) คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้ เพื่อให้เห็นภาพรวมเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของคำเรียกผี 6 ภูมิภาค และโลกทัศน์ของคนไทย 6 ภูมิภาคที่สะท้อนจากคำเรียกผี

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์คำเรียกผีในภาษาล้านนา” ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร. ผณิตรา ธีรานนท์ ที่ปรึกษาโครงการวิจัย และศาสตราจารย์สุกัญญา สัจฉายา ที่กรุณาให้คำแนะนำในการทำงานวิจัย รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้สัมภาษณ์การดำรงอยู่ของคำเรียกผีภาษาล้านนาทุกท่านที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

เอกสารอ้างอิง/References

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2559). *วรรณกรรมพื้นบ้าน: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- จรัลวิไล จรูญโรจน์, หม่อมหลวง. (2559). *ภาษาในปริบทสังคมและวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชุตินิษฐ์ ปานคำ และวนาวลัย ดาดี. (2560). การสืบทอดและการดำรงอยู่ของพิธีกรรมการพ้อนผีตมผีเม็งลานนาจังหวัดลำปาง. *วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่*, 10(1), 152-167.
- ธนนท์ เศรษฐพันธ์. (2536). การใช้เรื่องเล่าผีปู่ย่าและ: ศึกษาเฉพาะกรณีชาวบ้านป่าจี้ ๖ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญญญา บุญมาเลิศ. (2554). *คำเรียกผีและความเชื่อเรื่องผีในภาษาไทยถิ่นเหนือในหมู่บ้านป่าเส้าหลวง ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ผดิดนทรา วีรานนท์ (บรรณาธิการ). (2558). *พะเยาศึกษา*. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์แอนด์มีเดีย.
- พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง). (2561). *พจนานุกรมภาษาล้านนา-ไทย ปรีวรรต (อักษร ก ถึง อักษร ฮ) ฉบับรวมเล่ม*. เชียงราย: สยามการพิมพ์.
- พิมพ์นภัส จินดาวงศ์. (2554). *การดำรงอยู่และบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ สารรัตน์. (2549). *ร้อยเรื่องล้านนา*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- มนสิการ เสงสุวรรณ. (2557). *การศึกษาระบบคำเรียกผีและมโนทัศน์เรื่องผีในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนวบรรพชีวินวิทยา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มัลลิกา คณานุรักษ์. (2550). *คติชนวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.
- มาลา คำจันทร์. (2559). *เล่าเรื่องผีล้านนา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 1-15*. กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมเนจเม้นท์.
- ยุพิน เข็มมุกต์, ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์, และอุบลพรรณ วรรณสัย (บรรณาธิการ). (2550). *พจนานุกรมภาษาล้านนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: แสงศิลป์.

- วิถี พานิชพันธ์. (2548). *วิถีล้านนา*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์.
- ศุภลักษณ์ ปัญโญ. (2551). *การศึกษาบทบาทของผีในนิทานพื้นบ้านล้านนา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สนั่น ธรรมธิ. (2557). *ร้อยสาระ สรรพล้านนาคดี เล่ม 4*. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์.
- สนั่น ธรรมธิ. (2559). *ผีในความเชื่อล้านนา*. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์แอนด์ดีมีเดีย.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2557). *ประวัติศาสตร์ล้านนา* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- สายฝน สุเอียนทรมะ. (2553). *อัตลักษณ์-คนเหนือ-อัตลักษณ์คนเหนือ*. ใน พิทยา สุวพันธ์ (บรรณาธิการ). *รวมบทความ "มุมมอง: สหวิทยาการ"*. น. 61. เชียงใหม่: กู๊ดพริ้นท์ พรินต์ติ้ง.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย. (2555). *พจนานุกรมยวนล้านนา-ไทยปรัวรต*. เชียงราย: ล้อล้านนา.
- สิริวรรณพิชา ธนจิราวัฒน์, และสมทรง บุรุษพัฒน์. (2562). *ภูมิศาสตร์วรรณยุกต์ภาษาไทยวนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. *วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 19(1), 79-106.
- สุกัญญา สุฉายา. (2556). *วรรณกรรมมุขปาฐะ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพล ดำริห์กุล. (2542). *ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์ พรินท์.
- เสฏฐวุฒิ อินทะจักร์. (2562). *การเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมผ่านความเชื่อเรื่องผีและพุทธศาสนาในล้านนา*. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6(1), 265-280.
- อนุชิต อินทาวงค์ และศราวุธ หล่อดี. (2560). *โลกทัศน์ของชาวล้านนาจากตำนานล้านนาที่ปรากฏในพจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง*. *วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 5(2), 22-41.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2562). *ภาษาไทย ภาษาชาติ: การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวเพื่อดำรงอยู่ในโลกปัจจุบัน*. ใน สุภางค์ จันทวานิช, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, ผาสุก พงษ์ไพจิตร, และสดชื่น ชัยประสาธน์ (บรรณาธิการ). *ประเทศไทยในความคิดของเมธีวิจัยอาวุโส เล่ม 1*. น. 10, 29. กรุงเทพฯ: โอดี ออล ดิจิตอลพรินท์.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, ประเสริฐ วัฒนคร, อยู่เคียง แซ่โค้ว, ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร, ลมูล จันทน์หอม, และพรรณเพ็ญ เครือไทย. (2539). *พจนานุกรมศัพท์ล้านนา เฉพาะคำที่ปรากฏในใบลาน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์.

อาสา คำภา. (2555). ปู่และย่าและ กับประเพณีเลี้ยงผีเมืองเชียงใหม่. *วารสารเทคโนโลยี
สุรนารี*, 6(2), 99-122.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2547). *พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง*. เชียงใหม่: มิ่งเมือง.

Sapir, E. (1949). The status of linguistics as a science. In Mandelbaum, D. G. (Ed.),
Culture, Language, and Personality: Selected Essays. p. 69. Berkeley and
Los Angeles, California: University of California Press.

Whorf, B. L. (1956). An American Indian model of the universe, The relation of habitual
thought and behavior to language. In Carroll, J. B. (Ed.), *Language, Thought,
and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*. pp. 57-64, 135.
Cambridge, Mass.: M.I.T. Press.